

EL FLABIOL

Un nou instrument per a les escoles

Ferran Miquel i Busqué*

Aquest curs 2009-2010, des de l'Associació Cultural i Educativa La Riscla hem iniciat en cinc escoles de primària del Vallès Occidental el projecte pilot d'introducció del flabiol a les escoles com a instrument d'ús i treball habitual a l'aula de música. Actualment, 200 nens realitzen ja el seu aprenentatge musical bàsic amb flabiols i tamborins. El projecte pilot culmina el juny d'aquest any 2010 amb la primera trobada de flabiolaires escolars que tindrà lloc a Sabadell, i té la voluntat d'obrir-se a totes les escoles de primària, secundària i de música que hi vulguin participar a partir del pròxim curs 2010-2011.

L'any 2007, un grup de mestres de primària del Vallès comencem a treballar en un projecte il·lusionant: la introducció del flabiol i el tamborí a les escoles com a instrument d'ús i de treball pedagògic habitual a les aules de música. El curs 2008-2009 ens constituïm en grup de treball circumscrit al CRP de Terrassa i realitzem ja el primer curs de formació de zona per a mestres sobre el flabiol i la seva pedagogia a l'aula de música. A finals de l'any 2009 ens constituïm en Associació Cultural i Educativa, amb el nom de La Riscla, amb l'objectiu de treballar per al projecte, difondre'l i dotar-lo de referent. S'han necessitat tres anys de treball ininterromput per establir les bases del projecte i crear el material pedagògic indispensable per poder-lo iniciar amb garanties.

Aquest curs 2009-2010, el projecte pilot d'introducció del flabiol i el tamborí a les escoles s'ha realitzat i aplicat en cinc escoles del Vallès, amb uns resultats que superen les expectatives inicials. Amb una experiència prou contrastada, ha arribat el moment de donar a conèixer el projecte i de convidar a participar-hi a totes les escoles que ho desitgin. Amb aquest article us convidem a conèixer el nostre treball, les nostres activitats i el camí que hem seguit per aconseguir que aquell projecte que empeníem l'any 2007 s'hagi convertit ja en una realitat, oberta a totes les escoles que hi vulguin participar.

ELS INSTRUMENTS

El primer i més important obstacle que vam trobar quan vam començar a treballar l'any 2007 va ser l'absència de flabiols i tamborins adaptats a les ne-

Alumnes de l'Escola Can Deu de Sabadell en un assaig.

cessitats dels infants, a un preu assequible per a la majoria de famílies i d'una qualitat mínima perquè el so conjunt de 27 flabiols i tamborins (que és el nombre habitual d'infants que hi ha a les aules) fos afinat i plaent a les orelles. En aquells moments aquell era un obstacle insalvable i no hi havia cap alternativa de mercat que possibilités l'adquisició de flabiols i tamborins per a una possible demanda escolar.

La creació d'un nou flabiol adaptat a les necessitats escolars

La majoria de famílies no es poden permetre realitzar una despesa important amb un instrument escolar. Les flautes de plàstic que en els últims anys s'han fet habituals a les nostres escoles es poden adquirir a un preu que habitualment no supera els deu euros. A Catalunya hi ha constructors que han proposat algun flabiol a un preu relativament baix, però aquests flabiols són flabiols artesans fets a mà, d'una qualitat moltes vegades poc acurada, la qual cosa fa que si has d'ajuntar 27 flabiols, moltes vegades hi hagi desafinacions que dificultin un resultat sonor òptim i necessari en una aula escolar. Per altra banda, en ser flabiols artesans, és molt difícil d'assumir una possible demanda escolar periòdica ja que, només amb les cinc escoles que ja han realitzat el projecte pilot, la demanda serà anualment de 200 flabiols. Per cada escola que s'afegeixi al projecte, aquesta demanda creixerà, la qual cosa fa poc factible una producció artesana de l'instrument.

Els flabiols d'una factura més acurada i que serien més factibles per a un treball d'interpretació conjunta a les aules tenen un cost habitual que no baixa dels 100 euros, la qual cosa els fa poc assumibles per a la majoria d'economies familiars.

Era fonamental de buscar una alternativa i vam trobar-nos amb la necessitat de crear un nou prototip d'instrument.

Aquest nou prototip es va encarregar a Galdric Santana,¹ constructor-dissenyador, en conveni amb la Universitat Politècnica de Catalunya. Havia de ser un instrument amb unes característiques pedagògiques molt concretes que el fessin òptim per a una utilització escolar. Treballant conjuntament amb el constructor al llarg de tres anys hem aconseguit crear un nou flabiol que ja ha estat validat amb èxit al llarg d'aquest curs 2009-2010 en les cinc escoles que han dut a terme el projecte pilot.

És un flabiol ideat a partir de la tècnica de la injecció de plàstic amb un procés de fabricació industrial anàleg al de les flautes de plàstic presents habitualment a les aules de música. Aquest instrument presenta unes característiques molt concretes que el porten a ser pedagògicament molt eficaç:

1. És un instrument dissenyat amb sistemes avançats de producció, directament de forma virtual (modelat tridimensionalment), que permet la producció dels prototips, amb un control geomètric que assegura que tots els flabiols resultants són idèntics. Aquest fet possibilita la detecció de qualsevol possible variació acústica, molt difícil de percebre o analitzar en el prototip de factura manual. L'abocament de dades mètriques per a la facturació del motllo és digital i no permet variacions imprevistes respecte al prototipus, i el sistema d'injecció final permet que la seva seriació produeixi la uniformitat del so conjunt resultant de 27 instruments conjunts en una aula.
2. La seva afinació és exactament a 440 Hertz, ja que en ser un flabiol d'ús pedagògic hem contemplat la necessitat de poder tocar en conjunt amb tots els possibles instruments presents a l'aula de música, ja siguin pianos, xilòfons, metal·lòfons, guitarres, flautes, etc.
3. La seva afinació cromàtica és molt acurada per poder assumir, a l'igual que les flautes de plàstic, tot tipus de repertori: música clàssica, música d'autor, peces modernes, música d'altres països i també música i danses pròpies del repertori habitual de l'instrument.
4. Està construït en dues peces: cap i cos, per poder variar l'afinació si fos necessari.
5. Els seus forats s'han dissenyat de manera que quedi reduïda la seva grandària (diàmetre) en comparació amb els flabiols habituals, per facilitar que les mans dels infants resolguin la digitació.

6. L'embocadura s'ha dissenyat per obtenir un gran rendiment de l'aire que s'hi insufla per facilitar la interpretació dels infants, ja que la seva capacitat toràcica no és la mateixa que la dels adults. A més això permet adaptar-se als diferents temperaments que possibilita aquest flabiol, que en condicions de baixa pressió tendeix al mesotònic (afinació per terceres), i augmentant molt lleugerament la pressió de les notes més allunyades del temperament igual (si i re escrits) permet reproduir l'escala del piano sense que es perdi l'homogeneïtat de timbre i de volum.

7. En tractar-se d'un flabiol de plàstic, el seu procés de fabricació és molt ràpid i no té límit, la qual cosa permet abastar qualsevol demanda escolar possible, per alta que sigui, en terminis impenables en el sistema artesanal o semiindustrial tradicional dels instruments musicals.

8. El seu preu de mercat és de 20 euros (IVA inclòs), la qual cosa el fa assumible per a les economies de la majoria de les famílies.

9. La fabricació amb plàstic fa que sigui més estable respecte els canvis higromètrics i de temperatura respecte a la fusta. A la vegada, és molt menys fràgil a cops i caigudes a terra (pròpies del món infantil) que un flabiol fet de fusta.

Aquest flabiol ha estat validat al llarg d'aquest any a les cinc escoles que integren el projecte pilot com a prototip de proves i amb un èxit rotund. Es pot adquirir a través de la web del constructor: <http://www.flabiol.cat>

La construcció de tamborins amb els infants

El flabiol i el tamborí són instruments que van associats i conformen, en un sol músic, una formació instrumental que integra ritme i melodia (si el tamborí està ben afinat també actua de bordó harmònic). Al moment d'introduir el flabiol a l'escola no vam trobar coherent interpretar dissociadament

Alumnes de l'Escola Can Deu a l'aula de música.

aquests dos instruments. Calia, doncs, aconseguir també un tamborí adaptat a les necessitats escolars. A Catalunya tenim dos tipus de tamborins diferents: el de cobla moderna de sardanes (petit i de so molt agut, sempre penjat del braç) i el tamborí tradicional (molt més gros i més greu, sostingut amb la mà o penjat del cos). La seva tècnica interpretativa és també diferent. Des de La Riscla ens vam decantar per aquest últim, ja que en ser més gros i poder-lo penjar del coll facilitava la interpretació dels infants. L'obstacle, de nou, radicava en el cost econòmic habitual dels tamborins, que en la majoria dels casos és superior als 100 euros.

La solució que vam trobar va ser (gràcies a l'ajuda de Rafel Mitjans i José Luis Vicente, antics membres del SEIT –Seminari d'Ensenyament dels Instruments Tradicionals– i que durant els anys 1988–1994, amb altres membres del SEIT, van realitzar la primera experiència pilot d'introducció del flabiol a les escoles, la qual malauradament no va poder tenir continuïtat) que fossin els mateixos infants els qui construïssin el seu propi tamborí amb materials a l'abast. Aquesta experiència ha estat realitzada aquest any a les escoles que realitzen el projecte pilot, als nivells de 4rt de primària, amb uns resultats absolutament reeixits. Els tamborins resultants són instruments plenament satisfactoris i competents per al treball pedagògic al llarg de tota l'escolaritat dels infants. El preu final d'aquests tamborins no supera els 6 euros, la qual cosa els fa finalment assumibles també per l'economia de la majoria de les famílies.

LA PEDAGOGIA DEL FLABIOL

En parlar de la introducció del flabiol a l'escola entrem en un terreny molt verge que poc a poc hem anat i haurem d'anar treballant. La pedagogia i els materials pedagògics necessaris per a un treball a les aules d'una escola primària o secundària òbviament difereixen sensiblement de la pedagogia i els materials pedagògics existents actualment, ja que aquests són pensats, en la majoria dels casos, per a un aprenentatge individual o en petit grup en escoles de música, conservatoris o aules de música tradicional.

Des de l'any 2007 La Riscla ha estat creant un projecte pedagògic i uns materials pedagògics que faciliten l'inici de l'experiència a les aules amb la voluntat i el compromís de compartir aquests materials amb tots els mestres que vulguin iniciar el projecte a les seves escoles. A mesura que aquest projecte agafi edat i es vagi fent gran, els materials pedagògics seran cada vegada més amplis, ja que la suma d'esforços i la necessitat de creació de materials els faran créixer necessàriament.

Taller de construcció de tamborins.

Des del mes de maig de l'any 2009 l'associació La Riscla ha creat una pàgina web que pretén ser una referència per a tots els mestres que es vulguin iniciar en aquest projecte: <http://www.flabiol.com>

En aquesta pàgina podreu llegir i descarregar el nostre projecte pedagògic «El flabiol a l'escola»,² i hi trobareu tota la informació referent a la nostra experiència en la seva aplicació a les aules. Hi trobareu també els materials pedagògics que l'associació ha creat, les instruccions per a la fabricació de tamborins amb materials a l'abast amb els infants i una memòria detallada de l'experiència, les primeres partitures d'iniciació al flabiol amb els infants, enllaços on trobar partitures i materials pedagògics, etc.

També hi trobareu informació sobre l'Associació i sobre les activitats de formació per a mestres que duu a terme, que enguany finalitzen amb el curs «Introducció al flabiol i al tamborí i la seva pedagogia a l'aula», que s'impartirà en el marc de la 5a Escola d'Estiu d'Educació Musical per a mestres que organitza l'AEMCAT (Associació d'Ensenyants de Música de Catalunya), i que aquest any té lloc a Tortosa.

El flabiol i el tamborí ja són a l'escola. Esperem que per molts anys!

Notes

* President de l'ACE «La Riscla» / Projecte «El flabiol a l'escola»

1. Galdric Santana és professor de Geometria Descriptiva a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (UPC) i professor del departament de Música Tradicional, de l'Escola Superior de Música de Catalunya.

2. Inscrit en el Registre de la Propietat Intel·lectual l'any 2008.